

KİTAP ANALİZİ

Hatice KAHRIMAN*

1- KİTAP İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME

Kitabın Adı: Rus Çarlığı ve Türkler

Yazarı: İlyas Topsakal

Yayınevi: Ötüken

Basım Yılı: 2018

2- İÇERİK DEĞERLENDİRMESİ

İncelemesi gerçekleştirilen kitap toplam yedi bölümden oluşmaktadır. Kitapta Ortodoks misyon hareketinin doğuş sürecinden başlayarak kronolojik olarak kurumsallaşmasına kadar olan süreç okuyuculara aktarılmıştır. Yazar, birinci bölümde İdil-Ural bölgesini genel bir perspektifte inceleyerek İdil-Ural bölgesinin sınırlarını tayin etmenin zorluğunu tarihsel olarak değişime uğradığından kaynaklandığını vurgulamıştır. İklim özellikleri ve ekolojik özelliklerine de atıfta bulunup coğrafya üzerinden nüfusun yapısı, nüfusun dağılımı ve nüfusun değişim sürecini yine Rus tarihi perspektifiyle aktarmıştır.

İkinci bölümde, Rus topraklarında Hristiyanlığın X. Yüzyılda yayılmaya başlamasından bahsetmiştir. Rus Ortodoks Kilisesi'ni; Metropolitlik Dönemi, Patriklik Dönemi ve Sinodluk Devri olarak üç başlık altında okuyuculara aktararak ikinci bölümü sonlandırmıştır.

Üçüncü bölümde ise, “Kazan’ın İstilasını” başlığı altında misyon ile ilgili kurulan idareyi irdelemektedir. Hristiyanlaştırma politikası ilk önce Komilere uygulanmıştır ve bu iş için misyoner Stefan Permskiy vazifelendirilmiştir. İdil boyunda yaşayan halkları Hristiyanlaştırma politikasında Moskova ve bütün Rusya’nın metropoliti olan Makariy önemli rol oynadığını vurgulamıştır. Yazar, misyonerliğin yayılması üzerinde Paganların etkisinin de olduğunu Sınıflar arası sosyo - ekonomik ve politik ilişkileri kutsallaştıran Hristiyanlık, İslam karşısında paganlıkta olduğu gibi avantajlı değildir demiştir. XVII. Yüzyılda misyon faaliyetleri Guriy, Geray ve Varsonoviy ölünce kesintiye uğramıştı fakat Metropolit Germoyen Kazan’a atanınca faaliyetler tekrar başlamıştır. Yazar, kitabın son sayfalarına doğru çocukların eğitilerek Hristiyanlaştırılmasının başlamasından bahsederek bölümü sonlandırmıştır.

Dördüncü bölümde ise, İdil-Ural bölgesinde din değiştirenlerin sayısında bir artış olmadığını Kiev’in Stefan Glavoskiy ve Vasiliy Pusek Grigoryeviç en önemli misyonerleri olduğunu ve misyon faaliyetlerinde eleman eksikliği, verilen ayrıcalıkların yerinde kullanılmadığı da ifade edilmiştir. Arhimandrit Seçenov’un Hristiyanlaştırma faaliyetleri iyi sonuçlar vermiştir. Kreşin tatarları yani Türk-Tatar kimliği içinde yer alan ve sadece Hristiyan olma özellikleriyle diğer Tatarlardan farklı olan özel bir dini gruptur. Larion adı verilen halk okulu sisteminde sadece Kreşin çocukları değil diğer Rus olmayanlarda okuyacaktır denilmiştir. Birincileri dini kuralları da öğrenirken, ikinciler sadece Rusça ve genel bilgiler öğrenilecektir. Böylece Ruslaştırmanın temeli atılmış olacaktır. Rus din adamları yine de bu yıllarda yapılan misyon faaliyeti için devletin zorlayıcı kurallar koymasını gerekli görmüşlerdir. Dördüncü bölümde atıfta bulunulmadan bitirilmeyecek yer ise 1552 yılından

---

* Trakya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Birinci Sınıf Öğrencisi

1775 yılına kadarki misyon faaliyetinin en etkili gücünün, aslında devlet ikinci etkili gücü devlet eliyle iş gören kilise olduğu sonucunu belirtmenin yersiz olmamasıdır. Sonuç olarak yazar bu bölümde zorla vaftizleme yaptıklarından detaylıca anlatarak gözler önüne sermiştir.

Beşinci bölüme geldiğimizde ise, yazar ilk sözlerine Türkiye'nin fikri alanda yetiştirdiği önemli düşünürlerden olan Cemil Meriç, XIX. Yüzyıl Rusya'sının genel durumunu özetle şu şekilde özetlediğini " XIX. Yüzyılın başlarında Rusya geniş bir coğrafyaya sahiptir, ancak farklı etnik ve dini kavimler sadece Çar'a bağlılık fikriyle bir arada bulunmaktadır." Sözleriyle okuyucuya aktarmıştır. Rusya Çarlığının XIX. Yüzylında ilk olarak I. Aleksandr tahta geçtiğini 1816'da Kurtuluş Birliği adıyla bir cemiyet kurulduğunu ayrıca bu cemiyetin amacının Rusya'da meşruti bir sistem kurmak olduğunu sırasıyla tarihsel bir perspektifle bizlere sunmuştur. I. Aleksandr'ın 1825 yılında ölümünden sonra Nikola Pavloviç ile Kontantin Pavloviç'ten birinin tahta geçmesi gecikmiş daha sonra tahta geçen Nikola Pavloviç olmuştur. Nikola resmi Rus milliyetçiliğinin arkasında fikir babasıdır. Rus devletinin stratejik önceliği Türkistan'a yöneliktir. Rus devleti 1860'larda Kırım Savaşı ve Şeyh Şamil isyanın Kafkasya'da bastırılmasıyla güney sınırlarını Türklere karşı güçlendirmiş, yönünü tamamen Türkistan'a dönmüştür. Rus devletinin İslam'ı kabul etmesi Dini Komite'nin kuruluşuyla başlamıştır. Yazar bu cümleleri aktarırken ardından devletin İslamiyet hakkında bilgisinin az olduğunu anlamının oldukça önemli olduğunu vurgulayarak daha sonrasında Rusya'nın içinde Müslüman bir dünyanın bulunmasının Rusları ne kadar rahatsız ettiğini izah edebilmek için bu bilgi şart olduğunu irdelemiştir. Yazar, farklı bir alt başlıkta Misyon faaliyetlerinin amacını, XIX. Yüzyılın ikinci yarısına kadar sürüler halinde teşvik yahut zorlamayla Hristiyanlaştırılan halkların kilisede kalmasını sağlamaktır demiştir. Farklı tarihlerde birçok misyon faaliyetlerine ilişkin olarak cemiyetler açılmıştır. Kitabın beşinci bölümünde konuya ilişkin olarak alt başlık şeklinde okuyucuya sunulmuştur. Rusya İncil Cemiyeti'nin amacı Rusya'da yaşayan halklar arasında, hangi dili konuşurlarsa konuşsunlar, İsa-Mesih'in sözünü yaymak olduğudur. Daha sonra ise İdil bölgesindeki Kreşinlerin dini durumlarından söz edilir. Kreşinlerin misyona yönelik yaptığı işlerden bahsetmiştir. Yazar, Kreşinler ile ilgili istatistiki bilgiler vererek bu bölümü sonlandırmıştır.

Altıncı bölüme geldiğimizde ise yazar, Nikolay İvanoviç İlminskiy hayatını ve İlminskiy döneminde misyonun gelişimini bize bu bölümde detaylıca aktarmıştır. İlminskiy akademi bünyesine alındığı zamanların başında kimsenin dikkatini çekmemiştir. Akademinin misyoner bölümünün amacı bölgelere misyoner yetiştirmektir ve bu amaçla filoloji (dil bilimi) eğitimi en önemli araçtır. İlminskiy'nin misyoner program için yaptığı bütün çalışmaları kendisi okul müdürüne yazdırmıştır. Nikolay'ın misyoner ile ilgili olan bütün yaptığı çalışma sürecini detaylı bir şekilde okuyucuya aktarmıştır. İlminskiy, Rus olmayanların Hristiyanlaştırılması ve Ruslaştırılmasında yeni bir yöntem getiren misyoner olarak tarihte önemli bir isimdir. "İdil boyunda İslam ve misyona etkisi" adlı alt başlıkta Rus tarihçilerin İslam'ın başarısının sebebini açıkladıkları yer almaktadır. Sebep olarak ise İslam'ın bölgede köklü bir tarihe sahip olmalarından kaynaklandığını söylemişlerdir. İkinci olarak, özellikle misyonerler İslam'ın sade basit ve anlaşılır bir din olmasını yayılışında etken olarak görmekteyler. Bu bölümde değinilen bir diğer konu insanda iyiliği sonsuz olarak kabul eden Hristiyan hümanizminin İlminskiy döneminde oldukça kuvvetli hissedilmesidir. İlminskiy Ruslarla bütünleşmenin tek yolunu "Rus milliyetçiliğinin temeli ve asli unsuru Ortodoksluktur." İfadesiyle belirtmiştir. Yazar, son olarak bu bölümde Kutsal Guriy Cemiyetinin Kuruluşu ve İlminskiy sistemiyle bütünleşmesine, yayılmasına, İdil Ural bölgesinde misyoner eğitim kurumlarına da değinerek bölümü sonlandırmıştır.

Yedinci bölüme gelindiğinde yazar, 1910 yılında yapılan misyoner kongresinin Müslüman tarafına ait tutanaklarına ayrılmıştır. İdil-Ural bölgesi misyonerlik faaliyetlerinin

tartışıldığı Misyonerlik Kongresi, bölgenin merkezi şehri olan Kazan'da 13-26 Haziran tarihleri arasında toplanmıştır. Misyonerlik kongresinin tespit raporu Profesör M. Maşanov tarafından hazırlanmıştır. Maşanov raporunun girişinde İslam propagandasının İdil boylarında çok eski dönemlerden beri yapıldığını ve giderek propagandanın daha da kuvvetlendiğini söylemekte ve bu girişle raporuna başlamaktadır. Misyoner kongre tutanaklarının önemli özelliği ise katılımcıların listesini vermesidir. Yine katılımcıların aldığı sözlerde, kayda geçtiği için bireysel düşüncenin misyon içindeki yeri de tespit edilebilmektedir. İslam propagandası, Rusya'da yaşayan gayri Ruslar arasında geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Genel anlamıyla yedinci bölümde bahsedilen Müslümanların misyon hareketlerine karşı nasıl tavır aldıkları, misyonerlerin fikirlerine göre aktarılmaya çalışılmıştır.

Kitabın sonuç bölümünde ise, eserin sonuna kadar olan tüm bölümlerin özeti olacak şekilde bir değerlendirmeye gitmiştir. Sonuç kısmına ise "Kısaca, İdil-Ural bölgesi XVI. yüzyıldan bugüne planlı göç stratejisiyle demografik olarak Ruslar tarafından işgal edildiği gibi, yerli kavimleri de zaman zaman cebri, zaman zaman da eğitim yoluyla Hristiyanlaştırılıp Ruslaştırma hedefine maruz kalmıştır. Rusya, bu bölgede edindiği tecrübeleri daha sonra istila ettiği Türk topraklarında da uygulamış ve uygulama merkezi olarak da İdil-Ural bölgesinin kalbini teşkil eden Kazan'ı seçmiştir." İfadesi kitabı sonlandırmıştır.